

عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع (مورد مطالعه: مراتع شهرستان دهگلان)

فرزاد احمدی^۱، قدرت‌اله حیدری^۲ و فاطمه شفیعی^{۳*}

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد مرتع‌داری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ایران

۲- دانشیار، گروه مرتع، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ایران

۳- نویسنده مسئول، استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ایران

پست الکترونیک: fa.shafieeagri@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۵/۱/۳ تاریخ پذیرش: ۹۵/۸/۱۰

چکیده

مراتع بیش از ۵۳ درصد از مساحت کشور را شامل می‌شوند. این عرصه‌ها نیازمند اعمال مدیریتی صحیح با هدف حفظ، احیا، توسعه و بهره‌برداری بهینه هستند. امروزه تلاش برای حفاظت، احیا و بهره‌برداری از مراتع در حوزه‌های آبخیز با مشارکت بهره‌برداران در چارچوب طرح‌های مرتع‌داری به‌عنوان یک برنامه مدون مدیریتی گامی اساسی در راستای توسعه پایدار است. هدف از این مطالعه بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیا مراتع در چهار محدوده عرفی از شهرستان دهگلان بود. تعداد نمونه با استفاده از رابطه کوکران و تطبیق آن با جدول کرجسی و مورگان (۶۸ نفر) انتخاب شده است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین عوامل اجتماعی و اقتصادی با میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع رابطه مثبت و معنی‌داری وجود داشت. همچنین، نتایج حاصل از رگرسیون گام به گام نشان می‌دهد که از میان متغیرهای تأثیرگذار بر میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت ۴ متغیر عوامل اجتماعی، اقتصادی، تحصیلات و تعداد دام در مجموع ۸۰ درصد از واریانس میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع را تبیین کردند.

واژه‌های کلیدی: اصلاح و احیا، بهره‌برداران، طرح مرتع‌داری، مشارکت، مراتع دهگلان.

مقدمه

منابع طبیعی با زندگی جوامع آمیخته است و توفیق هر نوع برنامه‌ای نیازمند مشارکت این جوامع خواهد بود. بنابراین نقش مردم در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزشیابی هر برنامه حفاظتی اهمیت حیاتی دارد. از این‌رو نظام مدیریتی مناسب برای حفاظت از این عرصه‌ها، باید بر مبنای مدیریت مبتنی بر مشارکت جوامع محلی بنا نهاده شود. به بیان دیگر راهبرد اصلی عملی کردن توسعه پایدار

با توجه به اهمیت حفاظت از منابع طبیعی تدوین راهبردهای حفاظت و بهره‌برداری از این منابع به‌عنوان ضرورتی بنیادی بیش از پیش احساس می‌شود. مشارکت مردم در هر پروژه‌ای ضامن اجرا و پایداری آن پروژه است. این مسئله در حفاظت از منابع طبیعی از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد، زیرا مسائل مربوط به محیط‌زیست و

افزایش درآمد سالانه، سن و آگاهی از فعالیت‌های مرتع‌داری از عوامل مؤثر بر مشارکت بهره‌برداران است. Salam و همکاران (۲۰۰۵)، فاکتورهای مؤثر کشاورزان در مشارکت پایدار را در جنگل‌های مرکزی در بنگلادش مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از رگرسیون لجیت نشان داد که رضایت‌مندی کشاورزان به نوع گونه‌های کشت شده، اطمینان آنها به مزایا و سود دریافتی از کشت و همچنین، میزان خدمات آموزشی (آموزش‌دهی) به آنها با مشارکت پایدار و قابل ملاحظه آنها دارای ارتباط مثبت و معنی‌داری است. خورشیدی و انصاری (۱۳۸۲)، در بررسی خود با عنوان شناخت و آگاهی عشایر و روستاییان نسبت به تخریب منابع طبیعی و عوامل آن در دهستان بازفت استان چهارمحال بختیاری عنوان کردند که داشتن آگاهی و دانش کافی مناسب در تخریب نابجای مراتع توسط مردم در جلوگیری اثرگذار است. عثمان‌پور (۱۳۸۵) در پژوهش خود به تأثیر عوامل اجتماعی مانند میزان علاقه و آگاهی در حفظ، احیا و بهره‌برداری از منابع طبیعی تجدیدشونده معتقد است. خلیقی و حسن‌قاسمی (۱۳۸۰)، طی بررسی میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتع‌داری گنبد، علی‌آباد و گرگان به این مهم دست یافتند که آگاهی دامداران از اهداف طرح‌های مرتع‌داری پدیده‌های رعایت فصل چرا، قرق، بوته‌کاری و تعدیل دام را به همراه داشته و همچنین ساختار اجتماعی دامداران را مستحکم می‌کند. همچنین، استفاده از دانش بومی در برنامه‌ریزی به‌ویژه در طرح‌های اصلاحی و احیایی مراتع، بیشترین مشارکت را در عرصه‌های مراتع فراهم می‌کند. همواره تخریب در سطح مراتع، خسارت‌های زیادی را از لحاظ اقتصادی - اجتماعی به بهره‌برداران وارد می‌کند، پس با مشارکت آنها در اجرای طرح‌های مرتع‌داری، تخریب مراتع را می‌توان به کمترین مقدار رساند (Bustos et al., 2016; Garforth et al., 1988). در واقع تخریب مراتع و کاهش محصولات کشاورزی نه تنها به صورت مستقیم موجب کمبود مواد غذایی می‌شود بلکه عامل کاهش تولیدات دامی که تامین‌کننده بخش مهمی از مواد غذایی کشور می‌باشد نیز می‌گردد (عابدی سروستانی، ۱۳۸۵).

در بخش منابع طبیعی تجدیدپذیر تأکید بر عواملی است که بیشتر جنبه مشارکتی با جوامع محلی دارند (Jingling et al., 2010). یکی از مهمترین عوامل رشد و توسعه اجتماعی و اقتصادی یک جامعه به‌ویژه در عرصه‌های منابع طبیعی (مراتع) نقش و حضور فعالانه بهره‌برداران در پروژه‌های اصلاحی و احیایی مراتع است. بدون همکاری و مشارکت مردم توسعه مفهومی نخواهد داشت، زیرا هر گامی که در راه رشد و توسعه برداشته می‌شود، باید با همراهی مردم انجام شود. یکی از مهم‌ترین موانع مشارکت جوامع محلی در اجرای طرح‌های اصلاح و احیایی مراتع عدم توجه به نیازهای اقتصادی - اجتماعی بهره‌برداران و منبع تأمین آن است (Faircheallaigh., 2010). Taylor و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش خود به رابطه قوی بین عوامل اجتماعی مانند تشویق بهره‌برداران و علاقه آنها با میزان مشارکت تأکید دارند. Kong و همکاران (۲۰۱۵) و Blackmore & Doole (۲۰۱۳) نیز در بررسی محرک‌های مؤثر بر مشارکت در اجرای برنامه‌های حفاظت از مراتع تأثیر مثبت علاقه، انگیزه و دانش بومی (سنتی) را در مشارکت بهره‌برداران مهم می‌دانند. نتایج حاصل از پژوهش‌های Arnette و همکاران (۲۰۱۰)، در بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان در پروژه‌های آبخیزداری به نقش عوامل اجتماعی اشاره کردند و به این نتیجه رسیدند که علاقه، دانش بومی کشاورزان و رقابت از عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت کشاورزان در پژوهش‌های آبخیزداری است. Bohnet و همکاران (۲۰۱۱) و Parkes و همکاران (۲۰۱۰) به بررسی عوامل مؤثر بر برنامه‌های مدیریت منابع طبیعی از دیدگاه اجتماعی و اقتصادی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که عوامل اجتماعی مانند آگاهی، علاقه و رقابت در بهره‌برداری؛ و عوامل اقتصادی مثل حمایت مالی از طرح و وابستگی اقتصادی به مرتع از عوامل تأثیرگذار بر روی مشارکت در طرح‌ها هستند. حیدری و همکاران (۱۳۹۳) در بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی مؤثر بر مشارکت جوامع محلی در مدیریت پایدار مراتع در مراتع بیلاقی دشت بهار در همدان به این نتیجه دست یافتند که حمایت مالی دولتی،

بهره‌بردار به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع است و شامل اهداف اختصاصی: ۱. بررسی عوامل اقتصادی مؤثر بر تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیاء مراتع، ۲. بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیاء مراتع، ۳. تعیین مهمترین معیار تعیین کننده تمایل بهره‌برداران به مشارکت در اصلاح و احیاء مراتع.

مواد و روش‌ها

مشخصات منطقه مورد مطالعه

شهرستان دهگلان در ۵۰ کیلومتری شهر سنندج و با مساحت کلی ۲۰۵۰ کیلومتر مربع در بین ۳۵ درجه و ۱ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۳۹ دقیقه عرض شمالی نسبت به خط استوا و ۴۷ درجه و ۷ دقیقه تا ۴۷ درجه ۳۶ دقیقه طول شرقی نسبت به نصف‌النهار گرینویچ و در ارتفاع ۱۹۰۶ متری از سطح دریا قرار دارد.

روش مورد استفاده در این تحقیق، پیمایشی و از انواع توصیفی- همبستگی بود. جامعه آماری مورد نظر در این تحقیق شامل بهره‌برداران شهرستان دهگلان به تعداد ۸۰ نفر می‌باشد (این ۸۰ بهره‌بردار مربوط به چهار سامان عرفی؛ سراب‌دوکل، گزگزاره سفلی، گزگزاره علیا و سورهای بودند). حجم نمونه این تحقیق با استفاده از فرمول کوکران (Cochran) و تطبیق با جدول کرجسی و مورگان (Morgan & Krejcie) ۶۸ نفر تعیین شد؛ در واقع علاوه بر فرمول کوکران برای دقت و صحت بالاتر با استفاده از جدول کرجسی و مورگان تطبیق داده‌ایم تا تعداد نمونه انتخاب شود.

فرهنگ خاص هر جامعه شکل‌دهنده شیوه‌های تصمیم‌گیری و ارتباط آن جامعه است. فعالیت‌هایی باید از سطح محلی شروع شود اما گاهی لازم است کاری کنیم که مردم احساس کنند که آنها واقعا در این فرایند شریک و سهیم هستند. سازمان‌های غیردولتی در این مورد می‌توانند نقش مهمی داشته باشند. گاهی نیز ضرورت دارد که تشکیلات دولتی اختیارات تصمیم‌گیری بیشتری را به مردم محلی واگذار نمایند (میردامادی، ۱۳۹۰). Khalighi (۲۰۰۶) بیان کرده امروزه نقش مشارکت مردم در امر اصلاح، احیا و مدیریت منابع طبیعی ملموس و از رویکردهای جدید سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور به‌شمار می‌رود. تجارب موجود بیانگر آن است که دولت‌ها به هر میزانی که مهارت استفاده از توانایی مردم در فرایند مدیریت منابع طبیعی را داشته باشند، به همان میزان به اهداف توسعه پایدار نزدیک‌تر می‌شوند. مشارکت فرایندی اجتماعی، عمومی، یکپارچه، چندگانه، چند بعدی و چند فرهنگی است که هدف آن کشاندن همه مردم به ایفای نقش در همه مراحل توسعه است (Gaotri, 1986). در واقع مردم، منابع و مشارکت سه رکن اساسی توسعه پایدار هستند و باید در مدیریت، طراحی، اجرا و ارزیابی و پروژه‌های منابع طبیعی و مرتع‌داری علاوه بر مسائل و جنبه‌های فنی، به ابعاد اقتصادی و اجتماعی توجه کافی شود و مؤلفه‌ها و شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی که سهم قابل‌توجهی را در فرایند ارزیابی دارند شناسایی شوند (Oakley & Marsden, 1989).

هدف کلی از این پژوهش، بررسی عوامل مؤثر بر تمایل

رابطه ۱: فرمول کوکران

$$n = \frac{N(t^2)(p \times q)}{Nd^2 + (t^2)(p \times q)} = \frac{80(3.842)(0.5 \times 0.5)}{80(0.05) + (3.842)(0.5 \times 0.5)} = 66$$

مصاحبه حضوری انجام شد. در این تحقیق از روش معتبرسازی محتوا با مراجعه مکرر به کارشناسان، متخصصان، استادان مجرب و آگاه و استادان رشته‌های منابع

به‌منظور انتخاب نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شد. ابزار مورد استفاده در این روش برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات، پرسشنامه بود که تکمیل آن به صورت

نتایج

نتایج نشان داد، متوسط سن بهره‌برداران ۵۰ سال که جوان‌ترین بهره‌بردار ۲۸ سال و مسن‌ترین آنها ۸۵ سال سن داشته است. طبقه سنی بین ۳۵ تا ۵۰ سال با ۳۶/۸ درصد دارای بیشترین فراوانی و طبقه سنی کمتر از ۳۵ سال با ۱۴/۷ درصد دارای کمترین فراوانی است. همچنین، بیشتر بهره‌برداران (۷۰/۶ درصد) مورد مطالعه بی‌سواد بودند. کمترین فراوانی (۱/۵ درصد) متعلق به طبقه‌ای از بهره‌برداران بود که دارای تحصیلات دیپلم و بالاتر بودند. ۱۱/۸ درصد بهره‌برداران دارای سطح تحصیلات ابتدایی، ۱۳/۲ درصد دارای سطح تحصیلات راهنمایی و ۲/۹ درصد بهره‌برداران دارای سطح تحصیلات متوسطه بودند. همچنین، ۵۵/۹ درصد دارای شغل دامداری بودند. ۴۴/۱ درصد بهره‌برداران هم دارای شغل کشاورزی و دامداری بودند. ۸۵/۳ درصد فاقد شغل فرعی بودند که شغل بنایی با ۱/۵ درصد دارای کمترین فراوانی در شغل فرعی بود. همچنین، بیشترین فراوانی (۴۷/۱ درصد) متعلق به طبقه‌ای از بهره‌برداران بود که دارای بعد خانوار ۳ و ۴ نفر بودند و کمترین فراوانی متعلق به طبقه بالاتر ۶ نفر با فراوانی ۷/۴ درصد بود. بیشتر بهره‌برداران (۳۹/۷ درصد) دارای درآمد سالانه کمتر از ۶ میلیون تومان بودند. کمترین فراوانی متعلق به طبقه‌ای از بهره‌برداران بود که متوسط درآمد سالانه آنها کمتر از ۱۰ میلیون تومان بود (جدول ۱).

عوامل اقتصادی: نتایج میانگین رتبه‌ای هریک از شاخص‌های (گویه‌های) عوامل اقتصادی مؤثر بر تمایل بهره‌بردار به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیا مراتع نشان می‌دهد که بیشترین میانگین رتبه‌ای مربوط به میزان ارزش علوفه مرتع و کم‌ترین میانگین رتبه‌ای گویه‌ها مربوط به میزان زود بازده بودن طرح‌ها می‌باشد (جدول ۲). بنابراین با استفاده از طیف لیکرت مجموع میانگین رتبه‌ای شاخص‌های عوامل اقتصادی ۲/۱۶ از ۵ و کمتر از متوسط تعیین شده است.

طبیعی، مرتع‌داری و علوم اجتماعی آشنا با مفاهیم مشارکت مورد تأیید قرار گرفت. داده‌ها در پرسشنامه به صورت کمی یا کیفی با مقیاس رتبه‌ای و بر اساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت با مقیاس (خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفتند. برای خیلی کم مقدار عددی ۱، برای کم مقدار عددی ۲، برای متوسط مقدار عددی ۳، برای زیاد مقدار عددی ۴ و برای خیلی زیاد مقدار عددی ۵ در نظر گرفته شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیفی (توزیع فراوانی، درصد و میانگین) و استنباطی (ضرایب همبستگی و تحلیل رگرسیون) انجام شد. متغیرهای مستقل این تحقیق عوامل اقتصادی و اجتماعی هستند که تأثیر هریک از آنها بر روی متغیر وابسته (میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع) اندازه‌گیری و ارزیابی می‌شوند. متغیر عوامل اقتصادی با ۶ گویه و متغیر عوامل اجتماعی با ۸ گویه مورد سنجش قرار گرفتند. به منظور محاسبه انسجام درونی ابزار تحقیق از روش آماره آلفای کرونباخ استفاده شد. آلفای کرونباخ برای عوامل اقتصادی ۰/۸۰ و برای عوامل اجتماعی هم ۰/۸۰ به دست آمد. همچنین، ۱۵ گویه برای سنجش متغیر وابسته در نظر گرفته شد که آلفای کرونباخ برای آن ۰/۸۳ محاسبه شد. مقدار آلفا به دست آمده نشان می‌دهد که گویه‌ها هم‌مسیر بوده و از هماهنگی و انسجام درونی بالایی برخوردارند.

پرسشنامه‌های تکمیل شده پس از بازبینی و کدگذاری در نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲، آماده و متناسب با سطح سنجش متغیرها تجزیه و تحلیل گردید. برای تحلیل ارتباط بین عوامل اقتصادی و اجتماعی با میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیا از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده گردید. همچنین، برای تحلیل ارتباط بین هریک از گویه‌های متغیرها با تمایل به مشارکت از ضریب همبستگی کندال تائو b استفاده شد. سرانجام برای تعیین سهم هریک از عوامل بر روی تمایل به مشارکت، از آزمون رگرسیون گام به گام استفاده شد.

جدول ۱- توزیع فراوانی بهره‌برداران بر حسب ویژگی‌های فردی

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی (نفر)	درصد فراوانی نسبی	درصد فراوانی تجمعی
سن	< ۳۵	۱۰	۱۴/۷	۱۴/۷
	۳۵ - ۵۰	۲۵	۳۶/۸	۵۱/۵
	۵۱ - ۶۵	۲۱	۳۰/۹	۸۲/۴
	> ۶۵	۱۲	۱۷/۶	۱۰۰
	جمع	۶۸	۱۰۰	-
میزان تحصیلات	بی سواد (۰)	۴۸	۷۰/۶	۷۰/۶
	ابتدایی (۵ - ۱ سال)	۸	۱۱/۸	۸۲/۴
	راهنمایی (۸ - ۶ سال)	۹	۱۳/۲	۹۵/۶
	متوسطه (۱۲ - ۸ سال)	۲	۲/۹	۹۸/۵
	دیپلم و بالاتر	۱	۱/۵	۱۰۰
جمع	۶۸	۱۰۰	-	
شغل اصلی	دامداری	۳۸	۵۵/۹	۵۵/۹
	کشاورزی و دامداری	۳۰	۴۴/۱	۱۰۰
	جمع	۶۸	۱۰۰	-
شغل فرعی	فاقد شغل فرعی	۵۸	۸۵/۳	۸۵/۳
	مغازه‌دار	۳	۴/۴	۸۹/۷
	مسافربر	۶	۸/۸	۹۸/۵
	بنا	۱	۱/۵	۱۰۰
	جمع	۶۸	۱۰۰	-
بعد خانوار	۱ - ۲	۲۰	۲۹/۴	۲۹/۴
	۳ - ۴	۳۲	۴۷/۱	۷۶/۵
	۵ - ۶	۱۱	۱۶/۲	۹۲/۶
	> ۶	۵	۷/۴	۱۰۰
	جمع	۶۸	۱۰۰	-
میزان درآمد سالانه (میلیون تومان)	< ۶	۲۷	۳۹/۷	۳۹/۷
	۶ - ۸	۱۵	۲۲/۱	۶۱/۸
	۸ - ۱۰	۲۰	۲۹/۴	۹۱/۲
	> ۱۰	۶	۸/۸	۱۰۰
	جمع	۶۸	۱۰۰	-

انگیزه بهره‌برداران در انجام طرح‌ها و کمترین رتبه مربوط به میزان تأثیر شوراهای محلی در اجرای طرح‌های اصلاح و احیای مراتع بوده است (جدول ۳). میزان میانگین رتبه‌ای عوامل اجتماعی ۲/۴۱ از ۵ و کمتر از متوسط شده است.

عوامل اجتماعی: نتایج میانگین رتبه‌ای هریک از شاخص‌های (گویه‌های) عوامل اجتماعی مؤثر بر تمایل بهره‌بردار به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیا مراتع نشان می‌دهد که بیشترین میانگین رتبه‌ای گویه‌ها، مربوط به میزان

جدول ۲- فراوانی نسبی، میانگین رتبه‌ای شاخص‌ها و اولویت هر گویه در عوامل اقتصادی

فراوانی نسبی						شاخص‌های عوامل اقتصادی مؤثر بر تمایل به مشارکت	ردیف
میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۲/۴۰	۱	۸	۱۹	۳۰	۱۰	میزان ارزش قیمت علوفه	۱
۲/۳۴	۰	۷	۲۰	۳۰	۱۱	میزان تمایل به جایگزینی شیوه دامداری از سنتی به صنعتی	۲
۲/۳۱	۰	۵	۲۲	۳۰	۱۱	میزان وابستگی اقتصادی بهره‌بردار به مرتع	۳
۲/۲۴	۰	۱	۲۶	۲۹	۱۲	میزان حمایت مالی از طرح از طرف دولت	۴
۲/۱۹	۰	۴	۲۲	۲۵	۱۷	میزان تأثیر تسهیلات بانکی	۵
۱/۴۹	۰	۰	۵	۲۳	۴۰	میزان زود بازده بودن طرح‌ها	۶

جدول ۳- فراوانی نسبی، میانگین رتبه‌ای شاخص‌ها و اولویت هر گویه در عوامل اجتماعی

فراوانی نسبی						شاخص‌های عوامل اجتماعی مؤثر بر تمایل به مشارکت	ردیف
میانگین	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم		
۲/۶۳	۰	۱۵	۲۲	۲۲	۹	میزان تأثیر انگیزه بهره‌برداران	۱
۲/۶۲	۲	۱۰	۲۳	۲۶	۷	تأثیر تشویق بهره‌برداران توسط کارشناسان	۲
۲/۵۹	۱	۱۱	۲۳	۲۶	۷	میزان استفاده از دانش بومی در عملیات اصلاح و احیا	۳
۲/۵۷	۰	۱۳	۲۳	۲۲	۱۰	میزان تأثیر علاقه بهره‌برداران به فعالیت‌های آینده	۴
۲/۲۸	۰	۶	۱۹	۳۱	۱۲	میزان تأثیر آگاهی و تجربه شغلی بهره‌برداران از طرح‌ها	۵
۲/۲۶	۰	۲	۲۸	۲۴	۱۴	میزان استفاده از خدمات آموزشی و ترویجی	۶
۲/۱۸	۰	۶	۴	۵۴	۴	میزان تأثیر رقابت در بهره‌برداری	۷
۲/۱۲	۰	۲	۱۸	۳۴	۱۴	میزان تأثیر شوراهای محلی در ایجاد زمینه مشارکت	۸

پروژه‌ها (از منظر بهره‌برداران)، رعایت تعداد دام مجاز، همکاری در اجرای برنامه احداث آبشخور، موفقیت در اجرای برنامه بذریاشی، همکاری در اجرای برنامه قرق، موفقیت در اجرای برنامه قرق، رعایت زمان ورود دام به مرتع، رعایت زمان خروج دام از مرتع و رعایت اجرای سیستم‌های چرای می‌باشد. به‌طورکلی با استفاده از طیف لیکرت مجموع میانگین رتبه‌ای میزان تمایل به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیا در منطقه مورد مطالعه ۲/۹۶ از ۵ و کمتر از متوسط تعیین شده است (جدول ۴).

تمایل بهره‌بردار به مشارکت: در این پژوهش، میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع با ۱۵ شاخص (گویه) و با مقیاس رتبه‌ای مورد سنجش قرار گرفته است. نتایج میانگین رتبه‌ای هر یک از شاخص‌ها (گویه‌های) تمایل به مشارکت را در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع نشان می‌دهد که بیشترین میانگین رتبه‌ای مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های اصلاح و احیا، به‌ترتیب مربوط به بکارگیری نیروی انسانی، موفقیت در اجرا و نصب برنامه آبشخور، حفاظت از پروژه‌ها (از منظر کارشناسان)، همکاری در اجرای برنامه بذریاشی، حفاظت از

جدول ۴- میانگین رتبه‌ای شاخص‌های تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع و اولویت آنها

فراوانی نسبی						شاخص‌های تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیا	ردیف
۱	۲	۳	۴	۵	۶		
۰	۱۱	۲۲	۲۷	۸	۳/۴۷	میزان بکارگیری نیروی انسانی (نیروی کار) موجود در سامان عرفی	۱
۴	۱۸	۲۳	۱۶	۷	۳/۰۶	میزان موفقیت در اجرای برنامه نصب و احداث آبشخور	۲
۶	۱۸	۳۰	۱۱	۳	۲/۸۱	حفاظت از پروژه‌ها (از منظر کارشناسان)	۳
۲۷	۹	۲۱	۱۰	۱	۲/۲۵	میزان استفاده از همکاری (مشارکت) بهره‌برداران در اجرای برنامه بذریاشی	۴
۱۵	۲۸	۲۲	۱	۲	۲/۲۲	حفاظت از پروژه‌ها (از منظر بهره‌برداران)	۵
۱۹	۲۶	۱۶	۵	۲	۲/۱۹	میزان رعایت تعداد دام مجاز بهره‌برداران	۶
۳۲	۸	۱۵	۱۱	۲	۲/۱۶	میزان استفاده از همکاری (مشارکت) بهره‌برداران در اجرای برنامه احداث آبشخور	۷
۲۲	۲۶	۱۳	۷	۰	۲/۰۷	میزان موفقیت در اجرای برنامه بذریاشی	۸
۳۷	۷	۱۵	۸	۱	۱/۹۶	میزان استفاده از همکاری (مشارکت) بهره‌برداران در اجرای برنامه کپه‌کاری	۹
۳۳	۱۶	۱۱	۶	۲	۱/۹۴	میزان استفاده از همکاری (مشارکت) بهره‌برداران در اجرای برنامه قرق	۱۰
۳۲	۱۹	۱۳	۴	۰	۱/۸۴	میزان موفقیت در اجرای برنامه قرق	۱۱
۳۲	۲۸	۸	۰	۰	۱/۶۵	میزان موفقیت در اجرای برنامه کپه‌کاری	۱۲
۳۸	۲۶	۳	۱	۰	۱/۵۱	میزان رعایت زمان ورود دام به مرتع	۱۳
۳۷	۳۰	۱	۰	۰	۱/۴۷	میزان رعایت زمان خروج دام از مرتع	۱۴
۴۹	۱۷	۲	۰	۰	۱/۳۱	میزان رعایت اجرای سیستم‌های چرای	۱۵

همبستگی بین عوامل اجتماعی و اقتصادی با میزان تمایل به بهره‌برداران به مشارکت
 در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع رابطه مثبت و معنی‌داری دارند. عوامل اجتماعی، بیشترین همبستگی و عوامل اقتصادی، کمترین همبستگی را با میزان تمایل بهره‌بردار به مشارکت دارند (جدول ۵).

جدول ۵- همبستگی بین عوامل اجتماعی و اقتصادی با میزان تمایل به مشارکت

ردیف	عوامل مؤثر بر مشارکت	ضریب همبستگی اسپیرمن	سطح معنی‌داری
۱	عوامل اجتماعی	۰/۷۰۷	۰/۰۰۰
۲	عوامل اقتصادی	۰/۵۲۳	۰/۰۰۰

رابطه بین عوامل اقتصادی و شاخص‌های آن با میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت
 نتایج آزمون همبستگی کندال تائو b هر یک از گویه‌های مسائل اقتصادی با تمایل بهره‌برداران به مشارکت نشان می‌دهد که بین همه شاخص‌های مسائل اقتصادی با میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت رابطه معنی‌داری وجود دارد. به‌نحوی که بیشترین میزان همبستگی مربوط به تشویق بهره‌برداران و کمترین میزان همبستگی گویه‌ها با میزان تمایل به مشارکت بهره‌برداران مربوط به رقابت در بهره‌برداری است (جدول ۶).

جدول ۶- همبستگی بین شاخص‌های عوامل اقتصادی و تمایل بهره‌برداران به مشارکت

ردیف	شاخص‌های عوامل اقتصادی مؤثر بر تمایل بهره‌بردار به مشارکت	ضریب همبستگی کندال تائو b	Sig
۱	میزان تسهیلات بانکی	۰/۵۵۱	۰/۰۰۰
۲	میزان حمایت مالی از طرح از طرف دولت	۰/۵۵۰	۰/۰۰۰
۳	میزان وابستگی اقتصادی بهره‌بردار به مرتع	۰/۳۳۳	۰/۰۰۰
۴	میزان زود بازده بودن طرح‌ها	۰/۲۹۹	۰/۰۰۳
۵	میزان تأثیر قیمت علوفه	۰/۲۵۳	۰/۰۰۷
۶	میزان تمایل به جایگزینی شیوه دامداری از سنتی به صنعتی	۰/۱۹۷	۰/۰۳۸

جدول ۷- همبستگی بین شاخص‌های عوامل اجتماعی و تمایل بهره‌برداران به مشارکت

ردیف	شاخص‌های عوامل اجتماعی مؤثر بر تمایل بهره‌بردار به مشارکت	ضریب همبستگی کندانال تائو b	Sig
۱	تشویق بهره‌برداران توسط کارشناسان	۰/۵۴۵	۰/۰۰۰
۲	استفاده از خدمات آموزشی و ترویجی	۰/۵۱۴	۰/۰۰۰
۳	استفاده از دانش سنتی در عملیات اصلاح و احیا	۰/۵۰۶	۰/۰۰۰
۴	انگیزه بهره‌برداران	۰/۴۸۳	۰/۰۰۰
۵	تأثیر آگاهی بهره‌برداران از طرح‌ها	۰/۴۵۵	۰/۰۰۰
۶	علاقه بهره‌برداران	۰/۴۴۱	۰/۰۰۰
۷	توان شوراهای محلی در ایجاد زمینه مشارکت	۰/۴۱۱	۰/۰۰۰
۸	رقابت در بهره‌برداری	-۰/۲۴۰	۰/۰۱۵

میزان تمایل بهره‌برداران بدون لحاظ کردن سایر متغیرها، مربوط به عوامل اجتماعی بوده است. در گام دوم تأثیر عوامل اقتصادی بر روی تمایل به مشارکت به‌عنوان دومین متغیر مؤثر بر میزان تمایل وارد رابطه شد که ضریب تبیین این دو عامل با هم $۰/۷۲$ محاسبه شد. در گام سوم متغیر تحصیلات وارد رابطه شد و ضریب تبیین را به ۷۷ درصد رسانده است. در نهایت در گام چهارم متغیر تعداد دام وارد رابطه شد و ضریب تبیین را تا ۸۰ درصد افزایش داد (جدول ۸). همچنین، برای تعیین اهمیت نسبی هریک از متغیرهای مستقل در میزان تمایل بهره‌برداران از مقادیر استاندارد شده بنا استفاده شد. بنابراین مشاهده می‌شود که عوامل اجتماعی بیشترین سهم را در میزان تمایل بهره‌برداران دارند (جدول ۹).

تعیین سهم و اهمیت نسبی هریک از عوامل مؤثر بر تمایل بهره‌برداران برای تعیین نوع و میزان سهم هریک از عوامل مؤثر بر تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام به گام استفاده شد. برای اجرای این روش ۸ متغیر (عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، سن، سابقه بهره‌برداری، تحصیلات، تعداد افراد تحت تکفل، وسعت مرتع و تعداد دام) به‌عنوان عوامل مؤثر بر تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع وارد رابطه رگرسیون شدند. متغیر عوامل اجتماعی به‌عنوان اولین عامل افزایش تمایل به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع وارد رابطه شده است و ضریب تبیین (R^2) آن $۰/۶۳$ محاسبه گردید، به‌عبارت دیگر ۶۳ درصد از

جدول ۸- سهم هریک از گویه‌های عوامل مؤثر بر تمایل بهره‌بردار به مشارکت به روش گام به گام

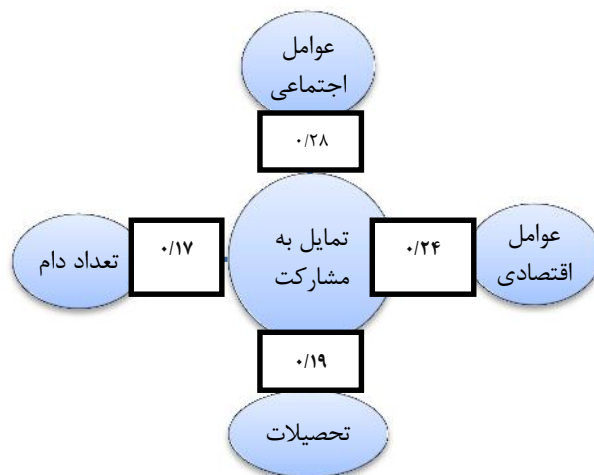
ورود متغیرها به رابطه	متغیرهای وارد شده به مدل	R	R ²	F	Sig	علامت متغیر در مدل
گام اول	عوامل اجتماعی	۰/۷۹	۰/۶۳	۵۲/۶۵	<۰/۰۰۱	X _۱
گام دوم	عوامل اقتصادی	۰/۸۵	۰/۷۲	۳۶/۳۷	<۰/۰۰۱	X _۲
گام سوم	تحصیلات	۰/۸۸	۰/۷۷	۳۲/۴۵	<۰/۰۰۱	X _۳
گام چهارم	تعداد دام	۰/۸۹	۰/۸۰	۲۹/۳۲	<۰/۰۰۱	X _۴

جدول ۹- ضرایب رگرسیون گام به گام برای تعیین اهمیت نسبی متغیرها و میزان تأثیر آنها بر تمایل به مشارکت

Sig	t	مقدار t	خطای استاندارد	ضرایب رگرسیونی استاندارد (Beta)	ضرایب رگرسیونی (B)	متغیرهای وارد شده به مدل
-	-	-	-	-	۲۱/۳۶	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۳/۷۷	۰/۰۴۴	۰/۲۸۸	۰/۱۷۰	۰/۱۷۰	عوامل اجتماعی
۰/۰۰۱	۳/۴۸	۰/۰۴۵	۰/۲۴۸	۰/۱۷۳	۰/۱۷۳	عوامل اقتصادی
۰/۰۱۱	۲/۵۴	۰/۱۴۸	۰/۱۹۸	۰/۲۷۸	۰/۲۷۸	تحصیلات
۰/۰۲۱	۲/۳۸	۰/۱۳۸	۰/۱۷۲	۰/۳۲۵	۰/۳۲۵	تعداد دام

مقادیر استاندارد شده بتا نشان می‌دهد. معین گردید که متغیر عوامل اجتماعی دارای بیشترین (۰/۲۸) و تعداد دام دارای کمترین (۰/۱۷) اهمیت نسبی در بین متغیرهاست.

مدل نظری عوامل مؤثر بر میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع شکل ۱، اهمیت نسبی متغیرهای تأثیرگذار بر میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع را بر اساس

شکل ۱- مدل نظری عوامل مؤثر بر تمایل بهره‌بردار به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع

بحث

یافته‌های پژوهش بیانگر شدت همبستگی و رابطه مثبت و معنی‌داری بین عوامل اقتصادی و اجتماعی با میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع است. بنابراین، هر چه زمینه‌های میزان عوامل اقتصادی و اجتماعی افزایش یابد میزان تمایل به مشارکت بهره‌برداران بیشتر خواهد شد. به عبارت دیگر، تمایل به مشارکت بهره‌برداران در طرح‌ها مرهون تقویت بنیه اجتماعی و

اقتصادی در بین افراد منطقه مورد مطالعه است. میزان عوامل اقتصادی با میانگین ۲/۱۶ از ۵ و کمتر از متوسط تعیین گردید. به طوری که بیشترین میانگین مربوط به میزان تأثیر ارزش علوفه مرتعی و کمترین میانگین رتبه‌ای مربوط به میزان زودبازده بودن طرح‌ها بود. با این حال با توجه به نتایج مندرج در جدول ۴، مشخص شد که بین همه گویه‌های مسائل اقتصادی (میزان تسهیلات بانکی، میزان حمایت مالی از طرح از طرف دولت، میزان وابستگی

ترویجی، میزان انگیزه بهره‌برداران، توان شوراهای محلی در ایجاد زمینه مشارکت و میزان علاقه به فعالیت‌های آینده) با میزان تمایل به مشارکت رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. Taylor و همکاران (۲۰۱۵) هم بر تأثیر تشویق بر میزان مشارکت تأکید دارند. همچنین، خورشیدی و انصاری (۱۳۸۲) و Salam و همکاران (۲۰۰۵) به نقش و تأثیر خدمات آموزشی و ترویجی (با تأکید بر آموزش‌های عملی) اذعان دارند که همسو با نتایج در این پژوهش است. Parkes و همکاران (۲۰۱۰) هم به این نتیجه رسیدند که انگیزه و علاقه در میزان مشارکت بهره‌برداران به مشارکت مؤثر است که با نتایج حاصل همسو می‌باشد. همچنین، نتایج حکایت از رابطه معنی‌دار بین میزان آگاهی و تجربه شعلی و میزان استفاده از دانش سنتی داشت که با نتایج Kong و همکاران (۲۰۱۵)، Doole و Blackmore (۲۰۱۳) و عثمان‌پور (۱۳۸۵) که بیان کردند میزان مشارکت با آگاهی و استفاده از دانش سنتی رابطه معنی‌داری دارند همسویی دارد. توجه به دانش بومی و اهمیت به نظر مردم ساکن منطقه، خود باعث افزایش تمایل به مشارکت می‌شود. بنابراین، پیشنهاد می‌کنیم که کارشناسان منابع طبیعی و ادارات مربوطه با برگزاری کلاس‌های آموزشی و ترویجی، هم آگاهی و انگیزه بهره‌برداران در مشارکت را افزایش دهند و هم از دانش بومی آنها در زمینه مرتع و اصلاح و احیای آن آگاهی پیدا کنند.

در یک اقتصاد معیشتی، نداشتن توانایی برای فراهم کردن زمینه پس‌انداز و بی‌نیازی از فعالیت در زمان پیری دلیل اصلی است که باعث مشارکت بیشتر در زمان پیری می‌شود. از این‌رو در منطقه مورد مطالعه به دلیل بیکاری و نبود منبع درآمد مناسب، مهاجرت جوانان به شهرها را به‌دنبال داشته است و افراد مسن‌تر فعالیت‌های روزمره مانند دامداری و کشاورزی را بر عهده دارند، بنابراین افراد مسن‌تر تمایل بیشتری به مشارکت نسبت به جوان‌ترها دارند. اما حیدری و همکاران (۱۳۹۳) که بیان می‌کنند سن با مشارکت رابطه معنی‌داری ندارد، با نتایج این پژوهش مغایرت دارد، از این‌رو به نظر می‌رسد برای مشارکت بیشتر بهره‌برداران مسن،

اقتصادی به مراتب، میزان تمایل به جایگزینی شیوه دامداری از سنتی به صنعتی و زود بازده بودن طرح‌ها) با میزان تمایل به مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. این بخش با نتایج پژوهش‌های خلیقی و حسن‌قاسمی (۱۳۸۰) و حیدری و همکاران (۱۳۹۳) که بیان می‌دارند تسهیلات بانکی، حمایت مالی و زودبازده بودن طرح‌ها از عوامل مؤثر بر مشارکت هستند، همسو می‌باشد. همچنین، با نتایج Arnette و همکاران (۲۰۱۰) و Bohnet و همکاران (۲۰۱۱) که بیان کردند متغیرهای جایگزینی دامداری از سنتی به صنعتی، ارزش علفه مرتعی و وابستگی اقتصادی به مرتع با میزان مشارکت رابطه معنی‌داری دارند، همسو است. با توجه به عدم تمایل جوانان به فعالیت دامداری به نظر می‌رسد اگر زمینه‌های اقتصادی مانند تسهیلات بانکی، تأمین نهاده‌ها و حمایت مالی از طرف دولت و سازمان‌های مربوطه افزایش یابد، میزان تمایل بهره‌برداران به مشارکت هم بیشتر می‌شود. همچنین، با توجه به کم بودن منبع درآمد ساکنان منطقه، اگر به آنها بدلیل افزایش قیمت علفه کمک‌های بلاعوض یا مابه‌ازاء علفه مانند جو از طرف سازمان‌های مربوطه برای جبران کمبود علفه داده شود، هم شدت وابستگی اقتصادی بهره‌بردار به مرتع کم می‌شود و هم انگیزه در رقابت برای بهره‌برداری کاهش می‌یابد، این موارد باعث مشارکت بیشتر در اجرای طرح‌ها می‌گردد. زودبازده بودن طرح هم عاملی است که زمینه علاقه و انگیزه را در بهره‌بردار به وجود می‌آورد و تمایل هر چه بیشتر آنها را در انجام طرح‌های اصلاح و احیا به دنبال دارد.

میزان میانگین رتبه‌ای عوامل اجتماعی ۲/۴۱ از ۵ و کمتر از متوسط تعیین گردید. بیشترین میانگین مربوط به میزان تأثیر انگیزه و کمترین میانگین رتبه‌ای مربوط به میزان توان شوراهای محلی در ایجاد زمینه مشارکت بهره‌برداران بود. با این حال با توجه به نتایج مندرج در جدول ۵، مشخص شد که به‌جز شاخص میزان رقابت در بهره‌برداری، بین بقیه گویه‌های عامل اجتماعی (تشویق بهره‌برداران به مشارکت توسط کارشناسان، استفاده از خدمات آموزشی و

- پایدار مراتع (مطالعه موردی: مراتع بیلاقی دشت بهار- استان همدان). نشریه مرتعداری دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان. (۲۱): صفحه ۱۱۰-۸۹.
- خلیقی، ن و حسن قاسمی، ت. ۱۳۸۰. بررسی میزان مشارکت دامداران در طرح‌های مرتعداری، دومین سمینار مرتع و مرتعداری، دانشگاه تهران. صفحه ۱۰۴-۹۰.
- خورشیدی، م. و انصاری، ن. ۱۳۸۲. شناخت و آگاهی عشایر و روستاییان نسبت به تخریب منابع طبیعی و عوامل آن در دهستان بازفت استان چهارمحال بختیاری. فصلنامه پژوهشی تحقیقاتی مرتع و بیابان ایران، ۱۰: ۹۵-۱۰۹.
- عابدی سروسستانی، ا. ۱۳۸۵. جایگاه ترویج در توسعه با تاکید بر مشارکت، روستا و توسعه، فصلنامه علمی پژوهشی، سال نهم، شماره ۱.
- عثمان‌پور، م. ۱۳۸۵. بررسی نقش شوراهای اسلامی در حفظ، احیاء و توسعه منابع طبیعی استان کردستان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، ۹۵ص.
- میردامادی، س، م. و محمدی، ع. ۱۳۹۰. مشارکت مردم در مقابله با بیابان‌زایی با تاکید بر کنترل فرسایش بادی در کشور، مجله جنگل و مرتع، (۸۴): ۸۴-۸۰.
- Arrnette, A., Zobel, C., Bosch, D., Pease, J. and Metcalfe, T., 2010. Stakeholder ranking of watershed goals with the vector analytic hierarchy process: Effects of participant grouping scenarios. *Journal of Environmental Modeling and Software*, 25: 1459-1469.
- Blackmore, L. and Doole, G., 2013. Drivers of landholder participation in tender programs for Australian biodiversity conservation. *Journal of environmental science and policy*, 33 (5): 143-153.
- Bohnet, C.I., Roberts, B., Harding, E. and Haug, K.J., 2011. A typology of grazers to inform a more targeted approach for developing natural resource management policies and agricultural extension - programs. *Journal of Land Use Policy*, 28(3): 629-637.
- Bustos, B., Folchi, M. and Fragkou, M., 2016. Coal mining on pastureland in Southern Chile; challenging recognition and participation as guarantees for environmental justice. *Geoforum*.
- Faircheallaigh, C.O. 2010. Public participation and environmental impact assesment: purposes, implications, and lessons for public policy making. *International Journal by Environmental Impact Assessment Review*, 30: 19-27.
- Gaotri, H. 1986. Popular participation in development in: participation in development, Unesco, paris,

آموزش‌های ترویجی لازم و صحیح در دستورکار سازمان‌های اجرایی قرار گیرد تا بهره‌برداران به اثرات اشتغال‌زایی و مزایای اجتماعی اجرای طرح‌های مرتع آگاهی یابند.

با توجه به جدول ۹ و ضرایب بتا، مشخص شد که عوامل اجتماعی دارای بیشترین تأثیر بر روی میزان تمایل به مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع است. از این‌رو توجه به ساختار فرهنگی و اجتماعی به‌عنوان عاملی کلیدی در انجام و اجرای طرح‌های اصلاح و احیا مراتع امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. بنابراین پیشنهاد می‌گردد برگزاری کلاس‌های ترویجی باعث تعامل بیشتر برای انتقال دانش کارشناسان به بهره‌برداران و بعکس استفاده از دانش تجربی و بومی بوده و زمینه را برای مشارکت در طرح‌های اصلاح و احیا بیشتر فراهم خواهد کرد. همچنین با توجه به پایین بودن بنیه مالی بهره‌برداران این مناطق، اجرای بعضی از پروژه‌های زیربنایی پیشنهادی در طرح‌های مرتعداری توسط بخش اجرایی بدلیل ملی بودن مراتع می‌تواند بر میزان تمایل به مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های اصلاح و احیای مراتع اثرات مثبت داشته باشد. جمع‌بندی نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که می‌توان به‌منظور بهبود شرایط اجتماعی و اقتصادی مراتع با رویکرد مشارکت بیشتر بهره‌برداران، در منطقه مورد مطالعه از توانمندی‌ها و نظرات آنان استفاده نمود، این امر خلأ عدم حضور دستگاه‌های اجرایی را در مرتع بدلیل کمبود نیروی کارشناسی کاهش داده و باعث می‌گردد ضمن فراهم شدن وظایف نظارتی آنها، مدیریت و حفاظت مراتع با کاهش دام مازاد تقویت گردد و بهره‌برداران بتوانند بطور ملموس با مشارکت بیشتر افزایش پوشش گیاهی و تولیدات دامی را در سطح هر سامان عرفی به‌عنوان یک واحد اقتصادی - اجتماعی شاهد باشند.

منابع مورد استفاده:

- حیدری، ق، رستگار، ش و فروتنی، ب. ۱۳۹۳. ارزیابی عوامل اقتصادی - اجتماعی مؤثر بر مشارکت جوامع محلی در مدیریت

- remotely sensed data. *Journal of Arid Environments*, 113: 77-86.
- Oakley, P. and Marsden, D., 1989. Approaches to participation in rural development. International Labor Office Geneva, 138 PP.
- Parkes, M. W., Morrison, K.E., Bunch, M. J., Hallstrom, L.K., Neudoerffer, R. C., Venema, H. D. and Waltner-Toews, D. 2010. Towards integrated governance for water, health and social- ecological systems: The watershed governance prism. *Journal of Global Environmental Change*, 20: 693-704.
- Salam, M. A., Noguchi, T. and Koike, M., 2005. Factors influencing farmers to Sustained participation in participatory forestry: A case study in central Sal forest in Bangladesh. *Journal of Ecological Economics*, 57(4): 709-723.
- Taylor, B. M. and Van Grieken, M., 2015. Local institutions and farmer participation in agri-environmental schemes. *Journal of Rural Studies*, 37:10-19.
- 17(2): 165-178.
- Garforth, C., Van Schot, C. and Maarse, L., 1988. The role of extension in developing the use of rangelands. *Journal of Agricultural Administration and Extension*, 30: 325-336.
- Jingling, L., Luan, Y., Liyaa, S., Zhiguo, C. and Baoqiang, Z., 2010. Public participation in water resources management of Haihe river basin, China: The analysis and evaluation of status quo. *Procedia Environmental Sciences*, 2: 1750-1758.
- Khalighi, N. and Hematzade, Y., 2006. The analysis of the effective factors on ranchers not-participation in pasture and watershed project (case study: ranchers of Kichak area in Golestan province. *Journal of Agriculture science and natural resources*, 14(4): 524-538.
- Kong, T. M., Marsh, S. E., Van Rooyen, A. F., Kellner, K. and Orr, B. J., 2015. Assessing rangeland condition in the Kalahari Duneveld through local ecological knowledge of livestock farmers and

Social and economic factors affecting the willingness of ranchers to participate in rangelands rehabilitation and restoration projects (Case Study: Dehgolan Rangelands)

F. Ahmadi¹, Q. Heydari² and F. Shafiee^{3*}

1-Former M.Sc. Student, Department of Rangeland Management, Sari University of Agricultural Sciences and Natural Resource, Sari, Iran

2-Associate Professor, Department of Rangeland Management, Sari University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Iran

3*-Corresponding author, Assistant Professor, Department of Agricultural Extension and Education, Sari University of Agricultural Sciences and Natural Resources, Iran, Email: fa.shafieeagri@gmail.com

Received:22/3/2016

Accepted:31/10/2016

Abstract

Rangelands cover over 53 % of the country's area. These areas require proper management practices for preservation, rehabilitation, development and optimal utilization. Nowadays, participation of people, particularly ranchers, is an essential step towards sustainable development in watershed management. The purpose of this study was to investigate social and economic factors affecting the willingness of ranchers to participate in rangeland rehabilitation and restoration projects in Dehgolan city. The number of samples was calculated to be 68 using Cochran equation and Krejcie and Morgan table. Results showed that there was a significant and positive relationship between social and economic factors with the willingness of ranchers to participate in the rangeland rehabilitation and restoration projects. Also, the results of stepwise regression showed that among the variables affecting the willingness of ranchers to participate, four variables including social factors, economic factors, education and the number of livestock could explain 80% of the variance.

Keywords: Rehabilitation and restoration, ranchers, range management plan, participation, Dehgolan rangelands.